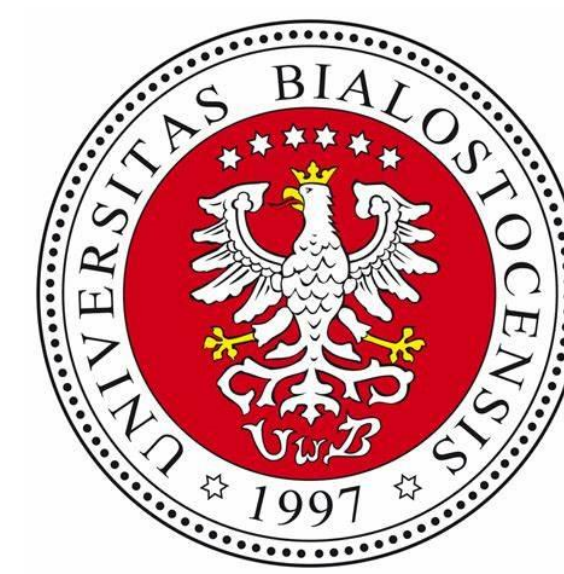

Demetriusz z Faleronu – polityk, myśliciel, uczyony

mgr Joanna Charytoniuk, Szkoła Doktorska Uniwersytetu w Białymstoku

OPIS ZAGADNIENIA

Demetriusz urodził się około 350 r. p.n.e. w Faleronie, starym ateńskim mieście portowym nieopodal Pireusu. Był uczniem Teofrasta, którego mistrzem był słynny Arystoteles. Demetriusz napisał wiele dzieł poświęconych tematyce literackiej, społecznej, filozoficznej i politycznej. Wyróżniał się na tle innych intelektualistów zaangażowaniem w życie polityczne. Po śmierci Aleksandra Wielkiego w 323 r. p.n.e. Demetriusz z namaszczenia Kassandra w latach 317-307 p.n.e. pełnił funkcję namiestnika Aten. Odegrał istotną rolę w przemianach świata antycznego na przełomie epoki klasycznej i hellenistycznej (IV/III w. p.n.e.). Wyróżniła go zarówno aktywność prawodawcza i kulturalna w Atenach, jak też polityczne i intelektualne zaangażowanie na dworze Aleksandryjskim u króla Ptolemeusza I Sotera.

Niektórzy badacze sądzą, że Demetriusz, ze względu na swoją przynależność do Lykejonu oraz domniemanie, iż współtworzył z Teofrastem jego towarzystwo filozoficzne w Atenach, był również pomysłodawcą idei Musejonu w Aleksandrii – największego centrum naukowego antyku. Pomimo, iż nie ma co do tego pewności, to Demetriusz jest na tyle wybitną postacią, że warto poświęcić mu uwagę.

Celem badań jest przedstawienie Demetriusza na tle epoki w kontekście niżej wymienionych problemów badawczych:

- aktywność w sferze intelektualnej,
- relacja z innymi członkami szkoły Arystotelesa, m.in. z Teofrastem z Eresos,
- wpływ na powstanie szkoły filozoficznej Teofrasta,
- działalność polityczna w Atenach,
- działalność na rzecz filozofów i artystów,
- reforma prawa ateńskiego,
- relacje z Ptolemeuszem I Soterem i jego synem Ptolemeuszem II Filadelfosem,
- wpływ na powstanie Musejonu w Aleksandrii,
- praca w Bibliotece Aleksandryjskiej.

Popiersie Demetriusza z Faleronu. Źródło: www.khm.at

CIEKAWOSTKA

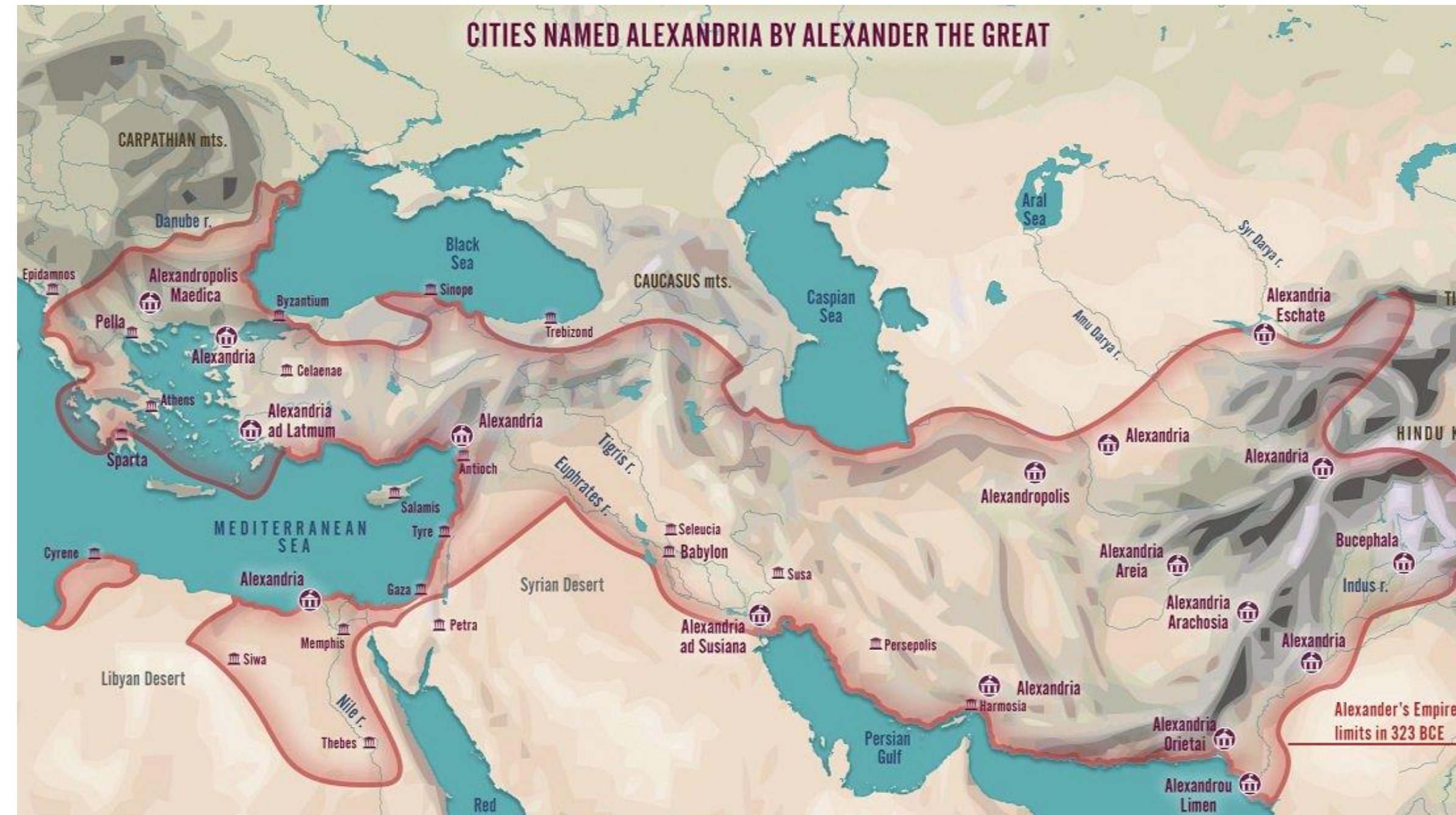
Według Diogenesa Laertiosa Demetriusza „uznano za godnego spżowych posągów w liczbie trzystu sześćdziesięciu. Przedstawiały go one na koniu, na rydwanie albo w dwuzaprzęgu, a wykonano je w ciągu niecałych trzystu dni” (DL 5.75). Wrogowie „nie mogąc jego samego dostać w swoje ręce, przenieśli swój gniew na spż, niszcząc jego posągi; jedne sprzedawali, inne wrzucali do morza lub nawet rozbijali na kawałki, z których następnie robiono – jak mówią – nocne naczynia. Jeden jedyny posąg zachował się na Akropolu” (DL 5.77). Demetriusz „na wiadomość, że Ateńczycy zniszczyli jego posągi, powiedział: *Ale nie zniszczyli zasług, dla których je postawili*” (DL 5.82).

SENTENCJE DEMETRIUSZA

Diogenes Laertios przekazał kilka myśli, które jego zdaniem pochodzą od Demetriusza:

- „Jaką w wojnie moc ma żelazo, taką w rządzeniu ma wymowa” (DL 5.82).
- „Nie tylko Plutos jest ślepy, ale i prowadzący do niego los” (DL 5.82).
- „Przyjaciele w chwilach szczęścia odchodzą tylko wtedy, kiedy ich o to prosimy, w nieszczęściu zaś sami i bez zachęty” (DL 5.83).
- „Młodzi ludzie, mawiał, powinni czcić rodziców w domu, przechodniów w drodze, a w samotności samych siebie” (DL 5.82).
- „Chociaż brwi są małą częścią ciała, ale mogą rzucić cień na całe życie” (DL 5.82).

Mapa obrazująca zasięg terytorialny imperium Aleksandra III Wielkiego.

Źródło: www.greecehighdefinition.com

METODOLOGIA

Podstawę do badań stanowią źródła pisane o wielorakim charakterze i pochodzeniu. Do naszych czasów zachowała się biografia Demetriusza w dziele *Żywoty i poglądy słynnych filozofów* Diogenesa Laertiosa. Ponadto liczne informacje faktograficzne na temat Demetriusza znajdują się w dziełach autorów antycznych takich, jak Atenajos, Flawiusz Arrian, Kurcjusz Rufus, Elian, Cyceon oraz bizantyjskich, jak np. Eustacjusz czy Jerzy Synkellos.

W badaniach zastosowano metody historyczną, filologiczną, antropologiczną oraz porównawczą, a także metodę analizy kontekstowej uwzględniającą szeroki kontekst społeczno-kulturowy z czasów powstania źródeł. Ze względu na rozproszony i różnorodny charakter świadectw niezbędne było wzięcie pod uwagę wiedzy o autorze w kontekście epoki, gatunku, źródeł jego wiedzy, specyfiki okresu, w którym dana informacja powstała, a także zależności między świadectwami.

DANE I WYNIKI

Niektórzy badacze (Fraser, Mosse, MacLeod, Natali, Barnes) sądzą, że Demetriusz był pomysłodawcą idei Musejonu w Aleksandrii. Argumentują to przynależnością Demetriusza do szkoły filozoficznej perypatetyków oraz domniemanym współorganizowaniem stowarzyszenia filozoficznego Teofrasta. Po przybyciu do Egiptu Demetriusz miał podsunąć królowi Ptolemeuszowi I Soterowi pomysł na utworzenie Musejonu w Aleksandrii. Demetriusz wprawdzie okazywał Teofrastowi lojalność, np. poprzez pomoc w zakupie ogrodu pod jego szkołę filozoficzną, ale to nie oznacza, że współtworzył ją ze swoim mistrzem. Co więcej, zdaniem O'Sullivan związek Demetriusza z Perypatem wynikał raczej z powiązań politycznych, niż jego rzeczywistej przynależności do tej szkoły filozoficznej. Warto dodać, że w przekazie Diogenesa Laertiosa brak jest dowodów na temat związku Demetriusza z Musejonem w Aleksandrii. Zdaniem autora Demetriusz doradzał Ptolemeuszowi jedynie w kwestii sukcesji tronu. Przypuszczenie, iż Demetriusz był pomysłodawcą idei Musejonu jest zatem wątpliwe.

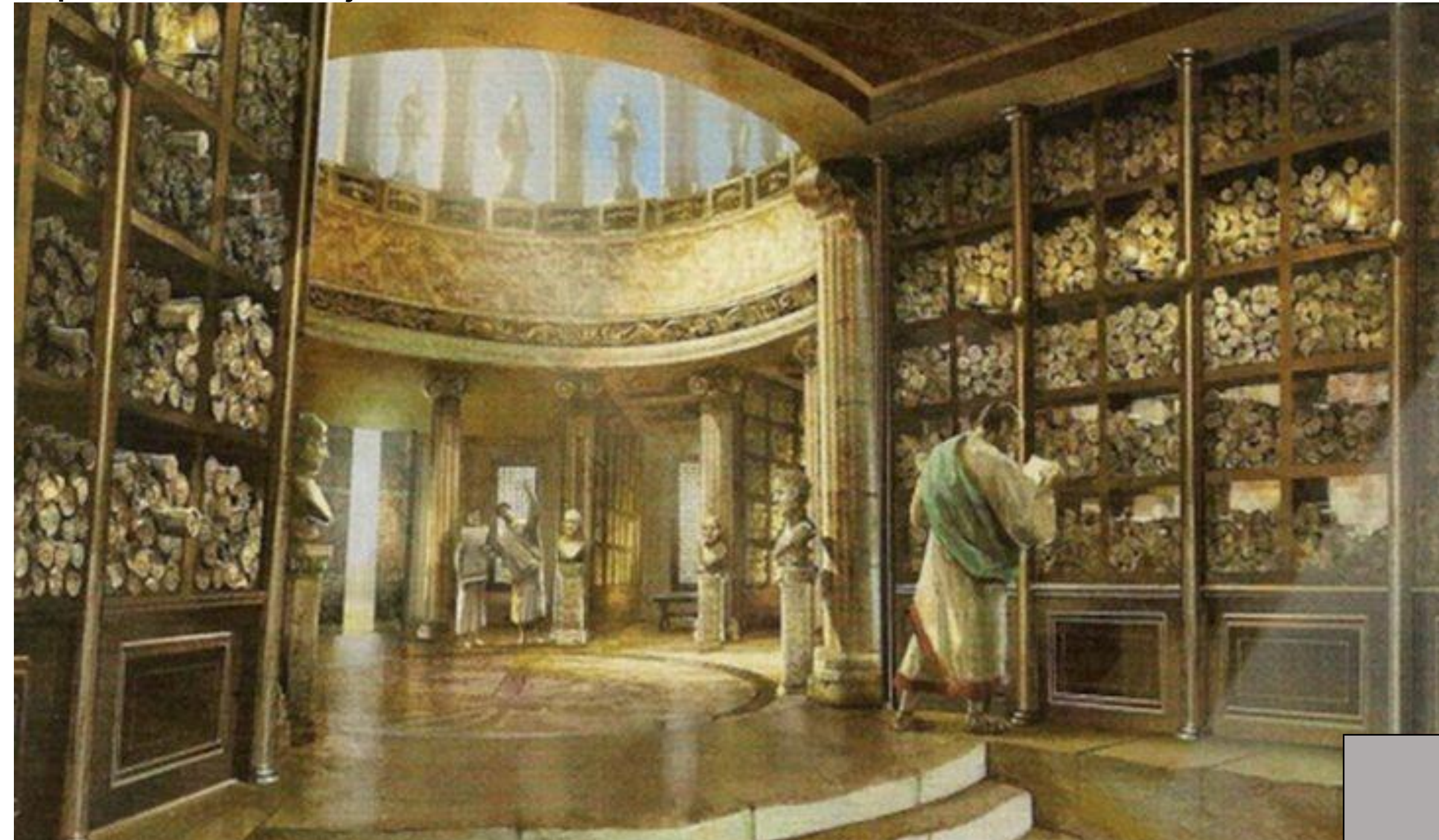
Demetriusz przejawiał szczególne zainteresowania prawem. Jerzy Synkellos słusznie nazwał go trzecim prawodawcą Aten. Wczesne źródło *Marmor Parium* pozwala określić moment ustanowienia przez Demetriusza praw na 317 r. p.n.e. Z okresem panowania związane są szczególnie dwie prace Demetriusza: *O dziesięcioletnich rządach własnych* oraz *O prawach*.

Dorobek literacki Demetriusza jest niezwykle bogaty. Zdaniem Diogenesa Laertiosa Demetriusz „napisał więcej niż wszyscy niemal współcześni mu perypatetycy razem wzięci. Pisma jego traktują o historii, polityce, poetyce, retoryce, są wśród nich też przemówienia polityczne i dyplomatyczne, zbiór bajek Ezopowych i wiele innych” (DL 5.80). Diogenes wymienił ponad czterdzieści tytułów autorstwa Demetriusza. Niestety do naszych czasów zachowały się jedynie skromne fragmenty jego dzieł. Niemniej jednak był on bardzo płodnym twórcą dzieł literackich.

Zamiłowanie Demetriusza do twórczości Homera przełożyło się na rozwój kultury Aten. Wprowadził on na sceny teatralne homerystów, czyli rapsodów wyspecjalizowanych w odgrywaniu scen z poematów Homera. Jednocześnie wspierał środowiska intelektualne. Po odwołaniu Demetriusza z Aten wprowadzono prawo Sofoklesa ograniczające swobodę filozofów. Odrębność tej grupy była jednak na tyle wyraźna, że prawo to rychło cofnięto przywracając filozofom swobodę. Świadczy to o dużych zasługach Demetriusza dla rozwoju kultury i sfery intelektualnej.

Pod koniec IV wieku i na początku III w. p.n.e. zmieniał się wzorzec zachowań oraz wzrastała rola kształcenia i rozwoju intelektualnego. Politycy zaczęli być aktywni literacko. Demetriusz wpisuje się w ten wzorzec, gdyż z ogromnym powodzeniem łączył aktywność polityczną i intelektualną.

Współczesna wizualizacja Biblioteki w Aleksandrii.

Źródło: www.rattibha.com